

nihil infamiae incurrat ex huiusmodi repudio, ut notum est.

Dices : at injuria illi fit, cum spoliatur in vita re sua. Respondeo : tenetur consentire marito volenti perfectiores nuptias sine ulla comparatione inire, cum id facere possit sine suo incommodo, potest autem cogi ut faciat, quod tenetur facere.

Dices rursus : si hæc ratio valeret quidquam, probaret non solum propter monasticam professionem matrimonium ratum dirimi, sed etiam propter sacrorum ordinum susceptionem, ac præcipue propter episcopalem dignitatem, cum etiam sacro ordini sit annexum solemne votum continentiae, et status Episcoporum sit perfectior statu religiosorum. At non dirimitur matrimonium ratum propter ordinis sacri susceptionem, ut Joannes XXII definit in Extravaganti, Antiquæ concertat. de voto. Respondeo : non esse similia; nam monasticæ professioni repugnat per se, et ex natura rei conjugium, non autem repugnat per se, et ex natura rei ordini sacro, sed ex solo decreto Ecclesiae.

Secunda ratio est : nam in matrimonio duplex invenitur vinculum; unum spirituale, quod ex solo consensu nascitur; alterum carnale, quod nascitur ex copula; sed istud carnale dirimitur per mortem corporalem, ut patet ex I. Corinth. VII. ergo vinculum spirituale dirimi debet per mortem spiritualem et civilem : talis est monastica professio, qua homo toti mundo quodam modo moritur. Et ex hac etiam ratione patet, cur non dirimatur tale matrimonium per ordinem sacrum; nam sacer ordo non requirit mortem illam spiritualem seu civilem, qua quis opibus et propriæ voluntati renuntiet.

Ad argumenta duplex est solutio. Una communis Theologorum, quam præcipue Sotus explicat in IV, dist. 27, quæst. I, art. 4 quod tam insolubile sit matrimonium tantum ratum, quam consummatum; et tunc ad illa omnia argumenta respondent, ea probare optime matrimonium ratum non posse dirimi ab homine, id est humana ulla auctoritate, sed tamen non probare, quin possit dirimi a Deo; Deum autem esse qui dirimit, cum sponsus vocat ad religionem.

Dices : unde habemus, quod Deus dirimat matrimonia rata, et non dirimat etiam consummata per vocationem ad religionem, cum certum sit, Deum omnia posse dirimere?

(1) Math. XIX, 6 et 5.

Respondeo, scimus ex Ecclesiae declaratione.

Altera solutio est communis Canonistarum, quam etiam sequitur Cajetan. in opusculis tom. I, tract. 28. qui docent, matrimonium consummatum non esse solubile, nisi a Deo : matrimonium autem ratum tantum esse solubile auctoritate Pontificis, et etiam sine illa auctoritate, solvi per ingressum in religionem; et tunc ad argumentum ex verbis Domini Matthæi XIX : *Quos Deus conjunxit, homo non separet*; respondent, ea verba intelligi solum de matrimonio consummato. Nam hæc verba non sunt dicta a Domino, nisi postquam dixerat : *Erunt duo in carne una* (1), quod non sit, nisi per copulam carnalem. Et sic docet exponi debere hunc textum Alexander III, cap. Ex publico, de conversione conjugatorum.

Ad primam rationem respondent, matrimonium ratum et consummatum non differre solum accidentaliter, id est, ut rem operantem, et non operantem, ut vult prima opinio; nec tamen differre proprie essentialiter, quasi desit matrimonio rato altera pars essentiae, quomodo differunt homo et anima; sed differre, sicut perfectum et imperfectum, sicut differunt homo, cui non deest ulla pars integralis, et homo mancus, surdus vel cæcus : id, quod ipsa verba ostendunt. Cur enim dicitur matrimonium ratum, et non consummatum, si nihil ei deest, nisi operatio, sive effectus? Et cur non dicitur etiam sacerdotium ratum et non consummatum, antequam Presbyter incipiat exercere sacros ordines?

Porro id, quod deest matrimonio rato, est id, quod facit illud solubile. Nam Sacramentum matrimonii triplicem habet significationem. Primo, significat gratiam invisibilem, sive conjunctionem Christi cum anima. Secundo, conjunctionem Christi cum Ecclesia per charitatem. Tertio, conjunctionem Christi cum Ecclesia per naturæ conformitatem. Ex quibus matrimonium ratum habet solam primam, ut docet S. Thomas in IV, dist. 27, quæst. I, art. 3 quæst. 2, ad I, et Innocentius III, cap. Debitum, de bigamis. Quæ significatio sufficit ad constituendum verum Sacramentum, sed ea non facit matrimonium insolubile; nam illa conjunctio Christi cum anima non est insolubilis, ut patet.

Matrimonium autem consummatum habet alias duas, ut patet ex Paulo, Ephes. V. qui non dixit : *Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo, et in Ecclesia* (1), nisi postquam dixerat : *Erunt duo in carne una, quod certe fit per copulam*. Et confirmatur hoc totum ex eo, quod si matrimonium ratum, non consummatum, significaret unionem Christi cum Ecclesia, sequeretur esse digamum, qui duo matrimonia rata contraxit, licet unum tantum, aut nullum consummaverit, quod est contra cap. Debitum, de digamis. Sequela patet; nam digamia contrahitur ex defectu significationis unius Christi cum Ecclesia, quam non habet, qui cum duabus contraxit.

Ad secundam rationem dico, matrimonium ratum esse verum Sacramentum, sed non perfectum, quoad omnem significationem.

Ad tertiam dico. Primo, eos, qui dant seipsos uxori, semper intelligere, se dare cum ea conditione, nisi vocentur a Deo ad spirituales nuptias. Secundo, non teneri conjugem ad solvendum ejusmodi debitum cum detrimento boni spiritualis sui, quando in potest fieri sine ullo detrimento alterius conjugis, ut in præsentem accidit. Utraque solutio est bona, sed hæc posterior est conformior decretis et factis Pontificum, qui de facto dispensant in matrimonio rato, non consummato. Præterea, prima opinio nititur testimonio Nicolai, 27, quæst. 2, can. Scripsit, ubi dicit, Deum esse, qui solvit matrimonium, cum aliquem vocat ad religionem. At hoc fundamentum non est solidum, quia Nicolaus loquitur de matrimonio consummato, et intelligit illud solvi, quoad thorum, non quoad vinculum.

CAPUT XXXIX.

De Eremitis.

Sequitur disputatio quinta de Eremitis. Eremitarum institutum præ cæteris religionibus gravissime reprehendunt Magdeburgenses Centur. IV et V, cap. 6 et 10, necnon Calvinus lib. IV Instit. cap. 43 et 46.

Duo sunt autem, quæ reprehendunt, solitudinem, et vitam severitatem. Solitudine dicunt eos peccasse dupliciter contra proximum. Primo, quod quasi odio humani generis in solitudines recesserint, contra illud Matth. XXIV : *Eccc in deserto est, nolite exire*. Et Hebr. X : *Non deserentes collectionem nostram*. Secundo, quod illa officia charitatis deseruerint, quæ Deus mandavit, contra illud Hebr. X : *Adjovemus nos invicem* (2).

Vitæ severitate dicunt eos peccasse in seipsis. Primo, quod se exposuerint multis periculis, et tentationibus, sine Dei mandato, contra illud Matth. IV : *Non tentabis Dominum Deum tuum* (3). Et ideo in penam peccati Deus permisit eos vexari variis modis a Diabolo, ut de Antonio et Hilarione patet. Secundo, quod sui ipsorum fuerint homicidæ, nimis jejuniis, ciliciis, aliisque sponte susceptis afflictionibus, contra illud Exod. XX : *Non occides*. Et Coloss. II : *Habeto honorem corpori* (4). Tertio, quod stulto labore seipsos vexaverint, in rebus ridiculis et fatuis ponentes religionem, ut patet de Simeone, qui in altissima columna more avis plurimos annos vixit, in quo apparuisse dicunt miram Diaboli falcinationem et illusionem.

At vitam Eremiticam sanctam et perfectam, et Deo gratam esse probatur. Primo, testimonio Scripturæ, quæ vehementer laudat Eliam, et Joannem, qui Eremitarum Principes fuerunt, sive solitudinem, sive asperitatem vitæ consideres; nam de Joanne dicit Matth. XI : *Inter natos mulierum non surrexit major Joanne*. Elias autem quantus fuerit, vel ex eo patet, quod in laudibus Joannis, Angelus posuerit, futurum illum similem Eliae : *Ipse, inquit, præcedet in spiritu, et virtute Eliae* (5), Luc. I. Porro Elias ut plurimum versabatur in monte Carmelo, et pills induebatur, zona pellicea præcinctus, ut dicitur IV, Reg. I. Similiter Joannes vixit in deserto ab infantia ad finem usque vitæ, et pills Camelorum induebatur, præcinctus zona pellicea, victusque ejus erant locustæ et mel sylvestre, ut dicitur Luc. I, et Matth. III. Quocirca veteres Patres Eliam et Joannem Eremitas et Principes Eremitarum faciunt, ut Basilius in epistola ad Chilonem; Nazianzenus in Apologia postquam ex fuga rediisset; Chrysostomus hom. 69. in Epist. Hieronymus partim in epist. ad Eustochium de

(1) Eph. V, 32. — (2) Math. XXIV, 26; Hebr. X, 25 et 24. — (3) Math. IV, 7. — (4) Exod. XX, 13; Coloss. II, 23. — (5) Math. XI, 11; Luc. I, 17.

virginis. Cassianus Collat. XVIII, cap. 6. Sozomenus lib. I. hist. cap. 12. Theophylactus in primum caput Luc. Isidorus lib. II, c. 15 de officiis divinis.

Ad hoc argumentum respondent, ac præcipue de Joanne docent, eum nunquam fuisse in vera eremo, nec tam aspero victu, et vestitu usum, ut nos dicimus. Magdeburgenses Cent. I. lib. I. cap. 6. colum. 248, dicunt, Joannem prædicasse in deserto, esse accipiendum per Synecdochen, quia nimirum prædicabat in oppidis adjacentibus deserto, et cap. 10. col. 357, dicunt, Joannem habitasse cum suis parentibus, sed dictum habitasse in deserto, quia domus parentum ejus erat in montanis Judææ, qui locus vulgo dicebatur desertum, ob montes, et sterilitatem, quamquam plurima ibi oppida et pagi existerent, similiter exponunt Bucerus et Zwinglius in cap. III. Matth.

Rursus Centuriatores ibidem col. 356, dicunt, vestem Joannis fuisse quidem ex pilis cameli, sed tamen bene contextam, et talem, qualibus ordinarie utebantur homines ejus loci, quod idem ait Bucerus in cap. III. Matth. Addit vero in eundem locum Clytraeus, fuisse vestem similem illis, quas undulatas vocamus; vel Italice, dici ciambello, quibus certe nobiles nunc utuntur, non rustici.

Denique Centuriatores col. 364, dicunt, locustas Joannis fuisse genus cancrorum, id est, optimorum piscium, quos piscatores projiciebant tamquam in lege prohibitos, sed Joannem illos manducare solum Evangelica libertate. Quod idem sensit Melancthon in concione de Joanne Baptista, et aliquid alii in cap. III. Matth.

Hos errores refellit accurate Petrus Canisius lib. I. de corruptelis verbi Dei cap. 2, 3 et 4. Ac primum in verissimo deserto fuisse Joannem, probat Canisius. Primo, quia vox desertum, quæ in Scriptura frequentissima est, semper accipitur pro vero deserto.

Secundo probat, nam Lucæ I dicitur, erat in desertis usque in diem ostensionis suæ ad Israel; ergo non viderunt illum Israelitæ usque ad annum ejus 30, quo nimirum se ostendere, et prædicare cœpit, ergo toto illo tempore non habitavit in domo parentum, vel in oppidis, et pagis, sed in verissima eremo.

Tertio ex illis verbis Luc. III: *Factum est*

verbum Domini super Joannem Zachariæ filium in deserto, et venit in omnem regionem Jordanis, prædicans Baptismum penitentis. (1) Ubi notandum est, eam regionem Jordanis, ubi Joannes prædicabat, fuisse etiam desertum. Sic enim ait Matth. cap. III. de re eadem loquens: *In diebus illis venit Joannes Baptista, in deserto prædicans Baptismum penitentis.* (2) ergo Joannes venit a deserto in desertum; Sed prius illud desertum ubi mansit Joannes, antequam prædicare inciperet, adeo erat desertum, ut ejus comparatione illud alterum non videretur desertum: Nam alioqui cur Lucas diceret, venit a deserto in regionem, si hæc regio erat æque deserta? Itaque vera est Euthymii sententia, qui in cap. III. Matth. docet, duplex fuisse in Judæa desertum; unum interius, quo nimirum nemo, aut rarissimi penetrabant; alterum exterius, ubi non habitabant quidem homines, tamen per illud sæpius iter faciebant: ac Joannem quidem usque ad annum 30. fuisse in interiori deserto, deinde postremo vitæ suæ anno in deserto exteriori.

Possumus addere quartam rationem ex dubitatione Judæorum, qui Joan. I. petunt a Joanne, quis ipse sit, num Elias, an aliquis alius. Si enim versatus fuisset semper in domo parentum, certe scivissent illum esse Joannem filium Zachariæ, et Elisabeth. At quia per tot annos latuerat, videlicet ab infantia, usque ad annos triginta; nemo erat qui eum agnosceret, et ideo petunt: *Tu quis es?* et quia videbant eum vestitum eo modo, quo Scriptura testatur indui consuevisse Eliam, et simul sciebant rediturum Eliam ante Christi adventum, ideo quærent: *Elias es tu?*

Accedunt ultimo testimonia Patrum. Eusebius libro IX. demonstrationum Evangel. cap. 5: *Procedebat, inquit, ex deserto inusitatum indutus habitum, omnemque communem hominum consuetudinem declinans; nam neque in vicum ullum, neque in urbem, neque in communem aliquem virorum cœtum commeabat.* Et infra: *Repente, inquit, nescio, unde a latebris solitudinis prodeuntem, et post prædicationem rursus in solitudinem, et latebras recedentem, sine cibo, sine potu, abhorrentem a multitudine, merito obstupescabant, et ne hominem quidem illum esse arbitrabantur.*

Hieronymus in epist. 4. ad Rusticum: *« Joannes, inquit, Baptista sanctam habuit matrem, Pontificisque filius fuit, et tamen nec patris affectu, nec matris opibus vincebatur, ut in domo parentum cum periculo viveret castitatis. Vivebat in eremo, et oculis desiderantibus Christum nihil aliud dignabatur aspicere. »* Accedant testimonia supra citata, quæ Joannem Eremitarum principem faciunt.

Jam vero de Joannis veste, quod non fuerit ex panno, nec ullo modo mollis, ac delicata, patet ex illis verbis Domini Matth. XI: *Quid existis in deserto videre? hominem mollium vestitum? ecce qui mollium vestitur in domibus regum sunt.* (1) Unde Chrysostomus hom. 10. in Matth. dicit Joannis vestem compunctioni, et penitentis accomodatam fuisse, et ibidem ait, fuisse cilicinem ad mundi contemptum indicandum. Sanctus quoque Bernardus in serm. de S. Joanne Baptista: *« Venit, inquit, Joannes non manducans, nec bibens, plane nec vestiens, sicut enim non est locusta cibus nisi aliquorum forte irrationabilium animalium, sic nec pilus cameli hominum est indumentum. »* Hæc ille. Et cur quæso sanctus Evangelista tam sollicitè nobis Joannis vestem descripsit, si ea communis, et ordinaria erat? Cur vestem Christi non etiam descripserunt Evangelistæ, si personæ et non ipsius vestis ratio habebatur?

Porro de victu, quod locustæ illæ non fuerint pisces delicati, sed aut veræ locustæ, quæ sunt minuta animantia, vel certe herbarum summitates, patet primo, quia Græca vox *ζώματα* nihil aliud significare potest, ut Euthymius docet. Secundo, quia Christus Lucæ VII. ait: *Venit Joannes non manducans, neque bibens.* (2) id est, usque adeo tenui cibo et potu utens, ut nullo uti videatur. Tertio, quia sic exponunt omnes Patres, quos vide apud Canisium.

Probatr Secundo vitæ eremiticæ institutum ex testimoniis sanctorum Patrum, qui non sensu illud approbant. Basilius in epistol. ad Chilonem, Martyrio comparat vitam solitariam, et solvit omnes objectiones quæ contra Eremitas fieri possunt similiter in epist. I. ad Gregorium Theologum de utilitate solitudinis multa disputat. Nazianzenus in Apologia pro fuga sua, vocat celestem vitam Eremitarum, et in epist. ad Hel-

lenium refert mira quædam de Eremitis sui temporis, ut quod aliqui nunquam homines videant, aliqui integris viginti diebus cibo abstineant. Refert etiam de quodam, quod toto anno in oratione steterit, et ne tantillum quidem obdormierit, qui reliquias exigui cibi vicinus corvus adferebat. Postquam autem hæc, et similia retulit, subjungit: *« Talis est Christi pars, talis passionum Christi fructus, quem ipse e terra ad Patrem deferret: religionis, inquam, Christianæ column. populi deus, mundi fundamentum, cum celestibus pulchritudinibus elegantia propemodum certans. »*

Epiphanius in compendiaria doctrina, interea, quæ in Ecclesia Catholica servantur sine præcepto, primo loco ponit virginitatem, secundo solitudinem, quibus adjungit abstinentiam a carnibus, ovis, piscibus, et ab ipso etiam pane, et vino, humi cubationem, sacci gestationem, et similia.

Chrysostomus passim prædicat laudes Eremitæ, ut hom. 8. in Matth. ubi sic ait: *« Si quis nunc ad Ægypti veniat solitudinem paradiso prorsus omnem illam Eremum videbit digniorem, et innumeris Angelorum choros in corporibus fulgere mortalibus etc. »* Similia habet hom. 69 et 70 in Matth. et hom. 14. in priorem ad Timotheum.

Hieronymus in epist. I. ad Heliodorum: *« O desertum, inquit, Christi floribus vernans, o solitudo, in qua illi nascuntur lapides, de quibus in Apocalypsi civitas magni Regis extruitur, o Eremus familiaris Deo gaudens etc. »* Idem in epist. ad Eustochium de virginitate dicit, eos, qui ex conubiis ad Eremum tamquam ad vitam perfectiorem profugiunt, nihil secum ferre ad cibum, nisi panem, et salem.

Augustinus lib. I. de moribus Ecclesiæ cap. 31. miris laudibus effert Eremitas: *« Nihil, inquit, de iis dicam qui secretissimi penitus ab omni hominum conspectu, pane solo, et aqua contenti desertissimas terras incolunt, perfruentes colloquio Dei, cui puris mentibus inhæserunt, et ejus pulchritudinis contemplatione beatissimi, quæ nisi Sanctorum intellectu, percipi non potest. »* Et infra: *« Hoc tam excellens fastigium sanctitatis, cui non sua sponte mirandum, et honorandum videtur, oratione nostra videri qui potest? »*

His adde Justiniani novellam constitutionem 133. ubi sic ait: *« Solitaria vita, atque*

(1) Luc. III. 2. — Matth. III. 1.

(1) Matth. XI. 8. — (2) Luc. VII. 33.

in ea contemplatio res plane sacra est, et quæ suapte natura animas ad Deum adducat, neque iis tantum, qui eam incolunt commodet, sed etiam omnibus aliis etc.»

Tertio probatur rationibus. Prima ratio sumitur ab effectu, videmus enim magnam partem veterum Eremitarum evasisse viros perfectissimos et miraculis clarissimos, cujus rei testes produci possunt illi omnes qui scripserunt vitas et res gestas Eremitarum, ut Athanasius in vita Antonii, Hieronymus in vita Pauli et Hilarionis, Palladius in historia Lausiaca, Cassianus in Collationibus, Theodoretus in historia religiosa, Sozomenus lib. I. hist. cap. 12. 13. et 14. lib. III. cap. 13. et lib. VI. cap. 28. et sequent, Ruffinus lib. II. hist. c. 3. et 4. Evagrius lib. I. c. 21. et lib. I. c. 7. Ac ut de cæteris nunc taceam, certe Paulum I Eremitam, Deus non pavisset annis 60, mittens ei per corvum singulis diebus didimidium panem; neque Antonius vidisset animam ejus ad chorum Apostolorum in cælum deferri, neque Leones illi sepulcrum effodissent, nisi summa illius solitudo centum fere annorum, et maxime vitæ austeritas Deo placuissent.

Secunda ratio, vita Eremitica est culmen et fastigium vitæ religiosæ. Nam omnes fere Patres docent, ad vitam Eremiticam non debere quemquam transire, nisi prius diligenter in cœnobio se exercuerit, propterea quod Eremus non adferat perfectionem, sed præsupponat. B. Hieronymus in epist. ad Rusticum I. Cassianus Collat. X. cap. 3. Augustinus lib. I. de moribus Ecclesiæ, cap. 3. Benedictus in Regula cap. I. Bernardus serm. 3. de circumcissione; et hæc fortasse est causa cur liceat omnibus fere religiosiis transire ad ordinem Carthusiensium, quia nimirum vita illorum est solitaria, et proinde perfectiorum. Cum igitur vita Eremitica perfectissima sit, non potest Deo non esse grata; supra enim ostensum est, vitam perfectam adeo placere Deo, ut rectissime voveri possit.

Tertia ratio, austeritas, et solitudo sunt optima media ad optimum finem. Nam finis austera et solitaria vitæ est contemplatio Dei, rerumque cœlestium, ut patet ex Cassiano Collat. XIX. quæ est de fine vitæ Eremiticæ; eam autem optimam partem Dominus vocat Luc. X. Medium autem ad

contemplationem omnium optimum, est habere animum collectum, et intentum; cui rei mirum in modum deservit solitudo, quæ omnem strepitum rerum, quæ animum distrahere possent, procul arceat. Hinc Dominus quotiescumque orare volebat, pergebat in montes, et loca deserta. Luc. V. *Ipsæ autem sedebat in desertum, et orabat* (1). Moysi quoque Exod. XXIV. cum Deus loqui vellet, jussit ut solus ascenderet in montis verticem, et caliginem intraret, nimirum ut nihil videre posset, quod animum ejus a Deo avocaret. Scribit etiam B. Hieronymus lib. II. contra Jovinianum, adeo hoc esse verum, ut etiam multi Philosophi ducta naturæ in desertis habitaverint, et quidam etiam sibi oculos eruerint, ut sine distractione contemplari possent.

Idem de jejunio, et reliqua vitæ severitate dici potest. Nam quod jejunium medium sit optimum ad orationem, patet ex eo, quod in Scriptura ubique jungitur orationi. Tob. XII: *Bona est oratio cum jejunio*. Matth. XVII: *Hoc genus non ejicitur nisi in oratione, et jejunio*. Luc. II: *Hæc non discedebat a templo, jejunis, et obsecrationibus serviens nocte, et die*. I. Corinth. VII. *Ut vacetis orationi, et jejunio* (2). Et Chrysostomus hom. I. in Gen. dicit jejunium esse animæ instar alarum ut sursum ferri, et summa contemplari queat. Similia habet Athanasius in lib. de virginitate, et Basilus orat. I. de jejunio: et quisque experitur, cum caro viget et floret, et in deliciis agit, animum, quoque fieri quodammodo carnalem et terrenum, et magis de luxuria quam de sapientia cogitare.

Quocirca etiam Plato locum pestilentem elegit, ubi versaretur et doceret, ut ait Hieronymus lib. II. contra Jovinianum, ut discipuli sui nihil amarent nisi sapientiam; Et ibidem refert Pythagoræos vitasse non solum urbes, sed etiam hortos, et omnia loca, quæ voluptatem adferunt; ne animi mollescerent, et a studio sapientiæ retardarentur. Similia docet de sacerdotibus Ægyptiorum, qui ut vacarent contemplationi siderum, neque uxores habebant, neque ullum propinquorum videbant, et cibo tenuissimo utebantur. Scribit etiam Galenus in exhortatione medicinæ, animas hominum, voluptatibus deditorum, in multo sanguine tamquam in luto demersas nihil subtile, et cœlestē contemplari posse.

Quamquam sancti illi Eremitæ, non solum propter contemplationem ita severe vivebant, sed etiam aliis justissimis de causis. Primo, quia loci natura id exigebat, nec enim poterant, etiamsi voluissent, eas comoditates vitæ in deserto reperire, quæ in urbibus repeririuntur. Et hæc est causa cur Paulus primus Eremita foliis palmarum indueretur, et fructibus ejusdem arboris aleretur, quia nimirum, et fructibus ejusdem arboris aleretur, quia nimirum, nihil aliud ibi erat; et similiter cur Joannes locustis et melle sylvestri viveret, quia ejusmodi rebus illa eremus abundabat, ut Hieronymus docet lib. II. contra Jovinianum.

Secundo, quia occupati deliciis animi, partim obliviscantur corporis, ut de Joanne Abbate, refert Cassianus Collat. XIX. cap. 4. qui non recordabatur, an pridie comedisset necne: partim etiam ægre ferebant istam corporis servitutem, et ideo quo rarius, et brevius poterant necessitati corporeæ satisfacere, eo se feliciores putabant, ut Philo scribit de primis illis Monachis, in lib. de vita contemplativa supplicum. Multi enim propter aviditatem spiritualium epularum vix quinto aut sexto quoque die corpus reficiebant.

Tertio, quia noverant Deo gratissimam esse victoriam cupiditatum, et patientiæ exercitationem. Quia enim caro semper concupiscit contra spiritum, placet Deo, ut spiritus semper concupiscat adversus carnem. Unde Tertullianus, feras et aridas escas, et reliquam corporis afflictionem sacrificium Deo gratissimum esse dicit, libro de resurrectione carnis.

Quarto, ad fructus dignos penitentiæ peragendos, et pro peccatis satisfaciendum. Sancti enim qui serio justitiam esuriunt, leves culpas graviter vindicare solent. Et hæc est una ex præcipuis causis, cur Joannes Baptista tam severe vixerit: Nam etsi ipse nulla fortasse peccata omnino voluntaria habuerit, cum scriptum sit ne levi saltem maculare vitam crimine posset, tamen quia missus a Deo fuerat, ut penitentiam prædicaret, voluit, exemplo, et verbo eam prædicare, idcirco, ut Chrysostomus dicit hom. 10. in Matth. vestem habuit compunctioni et penitentiæ accomodatam. Ex his facile jam erit ad argumenta respondere.

Ad primum argumentum respondeo, Eremitas non odio humani generis, sed studio

purioris vitæ concedere in solitudine. Unde Augustinus lib. I. de moribus Ecclesiæ Catholicae cap. 31: « Quid est, inquit, quod vident qui non possunt homines non diligere, et tamen possunt homines non videre: Profecto illud quiddam est, præstantius est rebus humanis, cujus contemplatione potest homo sine homine vivere. » Itaque licet peccet contra genus humanum, qui odit societatem, non tamen peccat qui sine odio solitarius manet.

Locus autem Evangelii: *Nolite exire*, ad litteram de adventu Antichristi intelligitur. Mysticum autem desertum, et penetrabilia significant Ethnicorum et Hæreticorum falsa dogmata, ut Origenes, Hieronymus et Beda scribunt in cap. XXIV. Matth. Hæretici enim Christum invenire volunt in quibusdam sensibus Scripturarum, plane in viis, et desertis, quas sancti Patres ne a longe quidem salutaverunt. Qualis est hic ipse scelus horum verborum: *Nolite exire*. Quis enim unquam cogitasset per hæc verba prohiberi vitam Eremiticam, et tamen Magdeburgenses: *Ecce hic est Christus*, in hoc deserto, in hoc sensu recondito, est vera verbi divini intelligentia.

Ad illud Hebr. X: *Non deserentes collectionem nostram*, dico Paulum accusare eos, qui ex odio, vel inadvertentia non conveniebant in Ecclesiam, quia nimirum non habebant eum locum, quem cupivissent, et ideo seorsim cum paucis conventicula faciebant. Unde Theodoretus, et Cœcumenius notant Paulum per collectionem intelligere consensionem animorum. Adde, quod etiam Eremitæ, exceptis paucissimis, ad Ecclesiam in ipsa eremo simul conveniebant, ut nunc etiam Carthusianos, et Camaldulenses facere videmus.

Ad secundum argumentum respondeo cum Augustino lib. I. de moribus Ecclesiæ cap. 31. ubi ille sic ait: « Videntur nonnullis (Anachoreta) plusquam oporteret deseruisse res humanas, non considerantibus quantum nobis eorum animus in orationibus prosit, et vita ad exemplum, quorum corpora videre non sinimur. » Unde et Justinianus loco citato dicit, imperium, militiam, agros ipsos, et quiddam boni habent homines sæculares, per orationes conservari sanctorum Eremitarum.

Dices, non sola oratio est opus charitatis a Deo preceptum, sed multa alia, ut Eleemosyna, visitatio ægrotorum, consilium, ins-

(1) Luc. V. 16. — (2) Tob. XII. 8; Matth. XVII. 20; Luc. II. 37; I. Cor. VII. 5.

tractio etc. quæ Eremitæ non modo non præstant, sed etiam impotentes se reddunt ad ea præstanda. Respondeo, ad opera charitatis non obligantur homines privati, nisi quando se offert occasio. Hoc enim interest inter Prælatos, et non Prælatos, quod illi teneantur ex officio inquirere, an populi sibi crediti aliqua re indigeant: At isti non teneantur querere, sed solum oblata occasione facere alii, quod sibi fieri volunt. Et quamquam ex intentione facere se impotentem ad ea opera præstanda, sit peccatum, ut si quis ideo sæpè maneat domi, ne ulli pauperi occurrat: tamen si præter intentionem id accidat, non est peccatum.

Ad tertium dico, exponere se periculo, non esse peccatum, alioqui non liceret navigare, nec præliari etc. Sed peccatum esse temere exponere se periculo; quod faceret qui sine justa causa, et conscius suæ debilitatis et nuditatis, cum viro forti, et armato congressi vellet; et similiter in rebus spiritualibus, qui solitudinem peteret sine causa, id est, sine proposito purioris vite, et non prius in cœnobio edoctus esset pugnare cum Diabolo, et Patres citati docent, nisi fortasse extraordinarie Deus aliquem vocet, ut constat de Paulo primo Eremita, et aliis quibusdam.

Ad quartum, dico, adeo, sanctos Eremitas non fuisse sui homicidas, ut etiam diutissime vixerint: Nam Paulus primus Eremita vixit annos 113, Antonius 105, cæteri fere omnes admodum senes fuerunt, ut ex collationibus Cassiani colligitur. Ostendit etiam B. Hieronymus lib. II. contra Jovinianum, ex Hypocrate, et Galeno, conducere sanitati jejuniū, quod idem ex Antiphane medico doctissimo, demonstrat Clemens Alexandrinus lib. II. Pædagogici cap. I.

Ad illud autem Coloss. II: *Habeto honorem corpori*, est duplex solutio. Una secundum Augustini explicationem in epist. 39 ad Paulinum, ubi sic explicat, quæ videntur quidem rationem habentia sapientiæ in superstitione, et humilitate, non ad parcendum corpori, non in honore aliquo ad saturitatem carnis, id est, videtur abstinencia istorum habere quasdam rationes sapientiæ, licet supersticiosa sit, quia hoc facere videntur ad humiliandum cor, et castigandum corpus, non autem ad honorandum vel saturandum. Hæc enim bona essent, si non fierent superstitiosæ: Nam et Paulus ait: *Castigo corpus meum, et in servitutem redigo* I. Cor. IX.

Altera explicatio est Hieronymi in epistola ad Algasiam, et Chrysostomi in hunc locum, qui dicunt reprehendi eos, qui corpus non honoant. Porro honor corpori debitus id requirit, ut non subtrahantur ei necessaria, neque sine utilitate vel necessitate affligatur. Eremitæ autem affligebantur quidem, sed magna cum utilitate, nec tamen necessaria sibi subtrahebant, ut patet ex longissima vita ipsorum; Nam etsi interdum necessaria sibi ipsi subtrahere videbantur, ut cum jejunabant multis diebus sine ullo cibo, tamen quia vires ad hoc faciendum ex divino beneficio habebant, non erat illis ejusmodi cibus necessarius.

Ad quintum sufficit Apologia Theodoretii in historia religiosa cap. 26 ubi duobus modis defendit factum Simeonis. Primo, quia id non fecit sponte, sed quasi coactus, cum enim plurimi ad eum confluerent, eumque certatim tangerent, ut curarentur à languoribus suis, vel certe, ut sanctitatem aliquam inde perciperent, ille indignum se iudicans tanto honore, et simul ægre ferens tantam distractionem, et impedimentum ab oratione, excogitavit rationem illam in columna vivendam, quo nemo attingere posset.

Secundo dicit, id eum fecisse instinctu Spiritus sancti, qui voluit novo illo spectaculo singularissimæ poenitentiae, et patientiæ excitare torporem hominum, quemadmodum quondam Prophetas suos Deus quædam facere præcepit, quæ stulta videntur: Nam Isaiam jussit nudum prorsus incedere per civitatem Isaie XX, Hieremiam catena lignea sponte sua circumdatum, Hierem. XXVIII, Ezechielem comedere panem in fimo bovino coctum, et per dies 390, dormire super latus sinistrum, et per 40, super dextrum, Ezech. IV, et caput, ac barbam radere, et polos in medio foro in statera ponderare, et unam partem cremare, alteram cœcidere gladio, tertiam dispergere in ventum, aliam ligare in summitate pallii Ezech. V. denique Joannem Baptistam jussit habitare cum bestiis, indui pilis camelorum et vesci locustis.

Quod autem vere Simeon iste Dei instinctu in columna habitaverit, probat Theodoretus ex vita ejus miraculis clarissima, et ex conversione innumerabilium hominum, qui per eum Christiani facti sunt. Nam hic erat ordo vite ejus, tota nocte, et magna diei parte, id est, usque ad horam nonam orabat. Deinde verba faciebat ad eos, qui illum invisebant;

invisebant autem tam multi, ut via quæ ad illum ducebat propter continuum eunium et redentium hominum concursum, perenne quoddam flumen videretur. Porro his concionibus multa millia Ethnicorum ad Baptismum adduxit, sæpe etiam Judæos et Hæreticos confutavit. Post concionem curabat ægros, qui ordinarie adferebantur. Tanta autem erat fama nominis ejus propter miracula, ut ex toto orbe terrarum eo concurreretur, ex Armenia, Perside, Scythia, Ethiopia, Arabia, Hispania, Gallia, Britannia.

Romæ vero in omnium officinarum vestibus, et porticibus imagines ejus visebantur, quibus Romani sibi presidium, et opem parabant. Post curationes dirimebat lites, plurimi enim ad illum columnam, tamquam ad summum tribunal contentiones suas, et discordias dijudicandas adferebant. Multa futura prædixit, quæ suo tempore impleta fuisse idem Theodoretus ibidem affirmat. Jejunabat integram Quadragesimam sine ullo cibo et potu, idque plusquam per annos 28 continuavit. Denique, cum jam mortuus esset, adhuc stabat cadaver ejus immotum, et erectum in columna, quemadmodum eum vivebat, et post sepulturam miracula creberima tam ad loculum reliquiarum, quam ad ipsam columnam fiebant. Porro harum rerum mirum silentium apud Magdeburgenses; nimirum hiæc facile evanissent omnes ipsorum objectiones.

CAPUT XL.

De habitu et tonsura Monachorum.

Sequitur Disputatio sexta de habitu, et tonsura, de quibus duo explicanda sunt. Primo, antiquitas harum cæremoniarum. Secundo, ratio earum: Nam Magdeburgenses Centur. IV. cap. 6. colum. 467. loquentes de habitu, et tonsura Monachorum, dicunt esse res supersticiosas, et non conformes Scripturæ, nec usui purioris Ecclesiæ. Calvinus quoque lib. IV. Instit. cap. 19. §. 27. videtur indicare, cœpisse usum tonsuræ tempore Augustini, causam autem

fuisse dicit; quia eo tempore soli homines effeminati, et delicati alebant comam: non autem videbatur permittendum Clericis, et Monachis, ut id facerent, quod soli faciebant lasciviores, et molliores; postea vero corruptioribus temporibus excogitata esse mysteria, et significationes.

Quidam vero Hortensius Landus librum scripsit de persecutione Barbarum, ubi multa dicit contra tonsuram Monachorum. Et ne videatur sine Scriptura loqui, profert aliquot Scripturas Testamenti veteris. Prima est Levitic. XIX. ubi Dominus ait: *Non attondebitis comam in rotundum* (1). Cui similis est locus Hierem. IX. ubi Dominus dicit, se dispersurum omnes circumtonsos in comam. Tertia est Levitic. XXI. ubi de Sacerdotibus dicitur: *Non radent caput, nec barbam* (2). Quarta est Ezech. XLIV. ubi idem habetur. Quinta in epist. Hieremie apud Baruch cap. ult. ubi Hieremias ridet idolorum Sacerdotes, habentes caput, et barbam rasam.

Quantum igitur ad vestes, quod antiquissimum sit institutum, ut qui proficentur mundi contemptum, et poenitentiam, singulari et notabili habitu induantur, patet primo ex Dionysio cap. 6. Ecclesiasticæ Hierarchiæ, ubi de professione Monachi loquens ita ait: « Sacerdos, inquit, signo crucis eum consignatum tondet; omnique veste detracta eum alia induit etc. » Eusebius lib. II. hist. cap. 24. scribit ex Hegesippo Jacobum Apostolum fratrem Domini nunquam induisse laneam vestem, sed sola sindone linea usum.

Athanasius in lib. de virginit. ante medium, docet sanctimonialiam, ut fuscam vestem et vilem gerat. Basiliius epist. I. ad Gregorium multa dicit de habitu Monachi, et similiter in questionibus fuse explicatis, q. 22. Chrysostomus hom. 69. in Matth. dicit, Monachos habitu imitari Heliam, et Joannem, et lib. de comparatione Regis et Monachi dicit, Monachum uno tantum amictu, instituto suo conformi, uti solere.

Palladius in hist. Lausiaca cap. 41. dicit etiam virgines sanctimoniales suo tempore cucullis uti consuevisse. Tertullianus lib. de velandis virginibus meminit habitus Deo dicati, quo utebantur sanctimoniales.

Ambrosius lib. VI. epist. 36. de Paulino loquens, qui ex magno viro in sæculo, et nobili senatore Monachus factus fuerat, et

(1) Levit. XIX, 27. — (2) Levit. XXI. 5.

eo facto multos gentiliū senatorum offenderat : « Et cum ipsi, inquit, capita et supercilia sua radant, si quando Isidis suscipiunt sacra : si forte Christianus vir attentior sacrosanctae religionis vestem mutaverit, indignum facinus appellat. »

Hieronymus in epist. 4. ad Rusticum Monachum : « Vidi quosdam, inquit, qui postquam renuntiavere saeculo, vestimentis dumtaxat, et vocis professione, non rebus, nihil de conversatione pristina mutaverunt. » Epist. 13. ad Paulinum : « Tunicam, inquit, mutas cum animo etc. » Et epist. 15. ad Marcellam : « Tunicam fusciolem, inquit, induta se repente Domino consecravit. » Epist. 22. ad Eustochium de virginitate omnium conobitarum eundem fuisse habitum dicit, nimirum tunicam et sagum, quibus in vita Hilarionis addit cucullam, dicit enim vestes ejus fuisse, tunicam sacceam, palliolum, et cucullam. Epist. 27. ad Eustochium de obitu Paulae loquens de sanctimonialibus : « Unus, inquit, omnium habitus, linteamine ad tegendas solum manus utebantur. »

Augustinus lib. VI. contra Faustum cap. 9. dicit, peccatum esse, si vel sanctimonialis gerat ornamenta nuptiarum, vel nuptiae speciem virginum vestibus referant ; et in epist. 199. ad Ediciam indicat, fuscam vestem fuisse tunc insigne continentiam profitentium.

Gregorius lib. II. Dialogorum cap. I. meminit, habitus Monachi, et lib. III. cap. 14. meminit habitus sanctimonialis ; denique Cassianus totum primum librum de institutis conobitorum consumit, in explicando habitu Monachorum, decens eos prescriptum habitum professioni congruentem a majoribus accepisse. Adde duo Concilia ; Nam Gangrense can. 12. reprehendit eos Monachos, qui ob habitum superbiebant, et contemnebant alios Christianos, qui communibus vestibus utebantur. Concilium Carthaginense, IV. can. 104. distinguit habitum laicalem ab habitu religioso. De habitu Clericorum, vide Chrysost. homil. 83. in Matth. et Hieronym. lib. I. contra Pelagianos, ubi meminerunt candidae vestis. Item Hieronymus in Epitaphio Nepotiani, ubi meminit sacrae tunicae, qua utimur in mysterio Christi.

Jam quod attinet ad rationem habitus monastici, ea redditur ab iisdem Patribus :

Nam cur vestem mutet Monachus futurus, rationem esse dicit Dionysius, cap. 6 Eccles. hierarch. ut significetur vitae mutatio. Cur proprio, et certo utantur religiosi vestium genere, rationes duas reddit Basilium quaest. 22. ex diffuse explicatis. Prima ratio est ad designandam propriam professionem. Si enim convenit, ut aliter vestiantur senatores, aliter milites, aliter nobiles, aliter rustici, et si Paulus I. Corin. XI. jubet virom aperto capite orare ad significandam potestatem, mulierem vero velato ad significandam subjectionem. Cur non conveniet religioso certam vestem deferre ad significandum statum suum ? Secunda ratio est, ut religiosi saltem inviti cogantur recte vivere. Si non haberent certum habitum, non internoscerentur ab aliis : At nunc ab omnibus statim cognoscuntur et observantur, et si quid agant contra suam professionem, ab omnibus notantur, et reprehenduntur.

Cur utantur cucullis, rationem esse dicit Cassianus loco notato, ad designandam simplicitatem, innocentiamque infantilem, ad quam Monachi redire cupiunt. Infantes enim dum adhuc in fasciis, et sinu nutricis versantur, velis quibusdam quasi cucullis teguntur. Cur autem veste horrida, ut sacco, aut certe simplici, et vili utantur, causam reddunt Hieronymus, et Cassianus locis notatis ; tum ad agendam poenitentiam, tum ad mundi contemptum demonstrandum.

Nam sacco, et asperas vestes, habitum esse poenitentium Scriptura testatur, cum inducit Achab poenitentem sacco indutum III. Regum cap. XXI. et Eliam veste pilosa tectum, IV. Regum I. et Ninivitas sacco vestitos, Jonae III. et Joannem pilis camelorum utentem, Matth. III. et denique multos alios : « *Circumciantes in melotis, et in pelibus capris* (1).

Quia tamen potest quis et bene, et male uti veste inusitata, id est, insigniter contempta, vel horrida, monet sapienter B. Augustinus lib. II. de serm. Domini in monte cap. 19. ut ex sola veste neminem judicemus, sed ex aliis ejus operibus discamus, utrum id faciat contemptu superflui cultus, an ambitione aliqua, et simulatione sanctitatis. Potest enim sub ovina pelle lupus latere, nec tamen debet ovis deponere pellem suam, quia sub ea aliquando lupus delitescit.

Nunc ad tonsuram antiquitatem ostendendam, habemus in primis Dionysium eodem cap. 6. Eccles. hierarch. ubi clare dicit, Monachum futurum primum tonderi. Deinde, indui alia veste, priore abjecta. Habemus deinde Anicetum in epistola ad Gallos, ubi jubet radi capiti in modum sphaerae.

Tertio, Athanasium in lib. de virginis. Palladium in hist. Lausiaca cap. 41. et Hieron. in epist. ad Sabinianum Diaconum, qui testantur etiam sanctimoniales tonderi consuevisse.

Quarto, Epiphanium haeres. 80. et Augustinum de opere Monachorum cap. ult. qui acriter reprehendunt quosdam Monachos crinitos, qui tonderi more aliorum volebant.

Quinto, Hieronymum et Augustinum qui coronam sacerdotalem meminerunt. Hieronymus in epistola ad Augustinum, quae est 26. inier epist. Augustini : « Fratres tuos Dominum meum Alipium, et Dominum meum Evodium, ut meo nomine salutes precor coronam tuam. » Augustinus in epistola ad Proclianum Episcopum 147 : « Per coronam nostram nos adjurant vestri, per coronam vestram vos adjurant nostri etc. »

Sexto, Isidorum lib. II. de offic. divinis cap. 4. et Bedam lib. V. hist. Anglorum cap. 22. quorum prior ab Apostolis dicit institutum esse tonsuram et coronam Clericorum, et Monachorum ; posterior dicit S. Petrum omnium primum gestasse coronam capillorum, toto reliquo capite detonso, et ad ejus imitationem omnes Clericos et Monachos idem suscepisse.

Septimo, Justinianum, qui in Authenticis collat. VII. tit. 5. cap. 2 et 3. distinguit tonsuram Monachorum novitiorum, quam Laicorum tonsuram vocat, a tonsura professorum.

Octavo, Concilia ; Nam Concilium Carthaginense, IV. can. 44. prohibet Clericos alere comam aut barbam. Concil. Tolet. IV. can. 40. jubet, ut omnes Clerici toto capite detonso, solum circulum capillorum supra aures relinquant. Ex quo apparet, olim eandem fuisse coronam Clericorum et Monachorum : sed Monachi quidem servarunt antiquam consuetudinem, Clerici vero magna ex parte illam mutaverunt.

Ut autem ad rationem tonsurae veniamus, Primum, falsa est Calvinii ratio ; Nam quod tempore Augustini non solum aliqui dissoluti comam gestarent, sed multi alii probi homines, idque sine peccato facerent, ex eo

patet, quod poenitentes jubebantur tondere caput in signum doloris, et poenitentiae, ut patet ex Concil. Agathensi can. 11. et Toletano III. can. 42. et praeterea non solum Clerici, et Monachi tondebantur, sed ita tondebantur, ut corona capillorum appareret, quod certe non erat in communi usu Laicorum.

Alia ratio redditur ab Isidoro lib. II. de officiis divinis cap. 4. quod nimirum Monachi tondebantur ad imitationem Nazaraeorum, qui in die consecrationis suae tondebantur, ut dicitur Num. VI. Nazaraei enim sunt Monachi Testamenti veteris. At haec ratio non mihi probatur, siquidem Nazaraei tunc solum tondebantur, cum desinebant esse Nazaraei, insigneque illorum erat longa caesaries, ut ex eodem cap. VI. Numeri patet. Imo Epiphanium haeres. 80. probat Monachos nostros debere esse tonsos, quia gerere comam longam, est proprium Nazaraeorum Testamenti veteris. Sicut etiam Augustinus lib. de opere Monachorum, prope finem dicit, Patres Testamenti veteris merito gestasse longos capillos, quia mysteria redemptionis nondum revelata erant. Idem enim significabant velamen positum in facie Mosis, et coma longa Sanctorum. At nunc postea quam Christus apparuit, convenit, ut qui Christo sunt consecrati, contrarium significant ablatione comarum, et haec potest esse ratio prima nostrae tonsurae.

Secundam reddit Beda lib. V. hist. cap. 22. ad exprimentam imaginem spinæ coronæ Christi ; ut enim omnes Christiani signo communi crucis ornantur, ita par erat, ut Clerici et Monachi, qui specialius Christum patientem imitari vellent, speciali signo ornarentur.

Tertiam et quartam rationem reddunt Isidorus lib. II. cap. 4. de officiis divinis, Rabanus lib. I. de instit. Clericorum cap. 3. et Hugo lib. II. de Sacramentis part. 3. cap. 1. dicunt enim tonderi capillos, qui sunt superfluae quaedam corporis partes ad significandum, debere Clericos et Monachos omnia superflua, et praecipue vitiosas cupiditates amputare, ut sic maneant vertex, id est, animus liber, et apertus divinis contemplationibus, et illustrationibus. Et rursus sic tonderi dicunt, ut relinquatur circulus capillorum, ad significandam regiam coronam, quandoquidem servire Deo, regnare est.

Quintam reddit Dionysius cap. 6. Eccles. hierarch. ut significetur illa nudatione ca-

(1) Hebr. XI. 37.

pitis, vita pura et aperta, non fucata ulla specie, quam Monachus exhibere debet.

Posset addi sexta ratio tonsuræ Monachorum, nimirum ut signum esset penitentiae, et conversionis: Nam ut ante diximus, penitentes olim non nisi tonsi recipiebantur. Porro tonsuræ Sanctimonialium rationem moralem reddit Hieronymus in epist. ad Sabianum, quia nimirum non lavabant unquam, nec ungebant caput, et periculum erat, ne a parvis animalibus, quæ inter cutem et crines oriuntur, et concretis sordibus opprimerentur. Quamquam negari non potest, quin etiam id fiat ad contemptum mundi demonstrandum; solent enim femine capillos plurimi facere.

Est autem hoc loco observandum, olim non tam rasuram, quam tonsuram fuisse in usu. Tondebantur enim demisse quidem, sed ita tamen, ut cutis lecta maneret. Id apparet ex Clemente Alexandrino lib. III. Pædag. cap. 41: «Sed pili, inquit, tendendi sunt, non novacula, sed tonsorum forcibus.» Item ex Optato Milevitano, qui lib. contra Parmenianum arguit Donatistas, quod Catholicis Sacerdotibus, per vim capita raseant: «Docete, inquit, ubi vobis mandatam sit, radere capita Sacerdotibus, cum e contrario tot sint exempla proposita, fieri non debere.» Item ex Hieronymo in cap. XLIV Ezechielis, ubi dicit, Sacerdotes non debere comam alere, nec tamen radi, sed ita tonderi, ut cutis lecta maneat. Denique Dionysius, Epiphanius, Hieronymus, Athanasius, Palladius, Augustinus, Isidorus, Beda, et Concilia Carthaginiense et Toletanum nusquam nominant rasuram, sed solam tonsuram. Unus est Anicetus Papa, qui, ut dixi, rasuræ meminit, sed non est ea epistola prorsus indubitata, forte enim falsum titulum præfert. Nec tamen propterea reprehendimus usum hujus temporis, quod Monachi et Clerici raduntur; Nam nec unquam fuit prohibitum radi, et præterea ejusmodi ceremonie, pro temporum et locorum diversitate, variari possunt.

Ad argumenta Hortensii respondemus, in primis præcepta illa esse ceremonialia, et propterea non magis obligare, quam obligent circumcisio, sacrificia etc. Dico præterea primum et secundum locum ex Levit. XIX. et Hierem. IX. nihil concludere; nam ut recte notavit Isichius in hunc locum, ton-

(1) Act. XXI, 23.

dere comam in rotundum, non est comam scindere, sed ornare. Itaque prohibebat Deus Judæis, ne comam rotundam efficerent; quod certe Monachi non faciunt, qui comam radunt, uno circulo capillorum excepto. Neque hoc Deus absolute prohibebat, sed solum propter intentionem malam, nimirum ne hoc facerent in cultum dæmonis, ut eo tempore et in iis locis gentiles faciebant, ut notant Theodoretus quæst. 28. in Leviticum, et Isichius, ac Radulphus in hunc locum.

Ad tertium Levit. XXI. dico, ibi non præcipi Sacerdoti, ne radat caput absolute, sed ne radat in morte alicujus propinqui sui, in signum doloris. Voluit enim Deus Sacerdotes esse cæteris constantiores.

Ad quartum Ezech. XLIV. dico, Sacerdotibus Judæorum fuisse prohibitam rasuram, non quod in se mala sit, sed ne viderentur similes Sacerdotibus gentilium, in quorum vicinia habitabant, qui toto capite raso idolis sacrificabant, ut ex epist. Hieremæ apparet. Quod ex se non esset malum, patet, quia Ezechiel, qui Sacerdos erat, jubet ut a Deo radi. Ezechiel. V. et præterea Num. VI. Nazareus completo tempore consecrationis suæ jubetur radi. Unde Paulo dicit Jacobus Actor. XXI: *Sunt nobis viri quatuor, habentes votum super se, his ergo assumptis sanctifica tecum ipsis, et radant capita sua* (1). Solum ergo propter viciniam idololatrarum prohibebantur Sacerdotes Judæorum radi. Quæ forte causa erat, cur Optati, Hieronymi, et Ambrosii tempore Christiani Sacerdotes non raderentur, sed tonderentur: Nam adhuc ipsorum tempore erant Sacerdotes Isidis, qui caput radebant, ut Ambrosius epist. 36. et Hieronymus in cap. XLIV Ezechielis testatur. Posteaquam autem illa causa cessavit, nihil absurdi faciunt, qui ad aliquid sacrum significandum caput radunt.

Ad ultimum dico, Hieremiam non ridere illos Sacerdotes, quia radebant caput, et barbam, sed quia id faciebant in honorem Deorum ligneorum, qui non poterant remunerari cultores suos.

CAPUT XLI.

Licere Monachis manibus laborare.

Restat postremo Disputatio de ratione vendi, sive de opere corporali Monachorum. Sunt autem quatuor modi vivendi apud homines religiosos. Vel enim vivunt ex labore proprio, vendentes aliquid, et ementes aliud: vel vivunt ex bonis suis communibus, id est, ex bonis quæ religiosi ipsi ad monasterium adierunt, et in commune constituunt: vel ex bonis relictis ac donatis a piis viris, vel ex mendicatione.

De singulis dicendum est. Ac primum, de primo duo fuerunt extremi errores. Unus eorum, qui dicebant non licere religiosis operari, et laborare pro victu, sed debere eos confidere in Dei providentia, et vivere ex alienis laboribus; hujus erroris fuerunt Messaliani, sive Euchite, apud Epiphanium hæres. 80. et rursus quidam apud Carthaginem, teste August. lib. II. retract. cap. 21.

Alter error fuit Gulielmi de sancto Amore, et postea Joann. Wielefi apud Thomam Waldensem lib. IV. doctr. fidei antiquæ art. 2. cap. 22. et Joan. Calvini lib. IV. instit. cap. 13. §. 10. qui docent teneri Monachos ex proprio labore vivere, quamquam Gulielmus non omnes religiosos obligabat ad laborandum manibus, sed eos solum qui non habent bona stabilia in communi. Primus error natus est ex duobus locis Scripturæ male intellectis, nimirum Matth. VI: *Nolite solliciti esse animæ vestræ, dicentes, quid manducabimus etc.* Et Joan. VI: *Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam* (1). Refellit hunc errorem August. in lib. de opere Monachorum, ex verbis Apostoli II. Thessalonic. II. ubi et se laborasse, et operatum dicit, ne quemquam gravaret, et alios monet, ut operentur, et laborent.

Quia vero respondebant hæretici illi, B. Paulum loqui de opere spirituali, id est, de oratione et exhortatione; notanda sunt alia loca, ubi expresse ponitur labor manuum, Actor. XX: *Ad ea, quæ mihi opus erant, et*

his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istæ. Ad Ephes. IV. *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laborem operando manibus suis.* I. Thessal. IV: *Operamini manibus vestris* (2). Ad hæc, ut acute notavit Augustinus. idem Apostolus I. Cor. IX. dicit se operatum, cum tamen liceret sibi secundum Domini ordinationem non operari. At certe non licebat ei secundum Domini ordinationem non concionari, et non orare. Ait enim: *Si non evangelizavero, vae mihi, etc.* Loquitur igitur de corporali labore, cum dicit se laborasse, cum tamen non teneretur.

Ad verba illa Domini contra citata, respondeo, non prohiberi illis verbis moderatam sollicitudinem querendi cibum proprio labore, sed immoderatam et superfluum. Potest autem tribus modis esse immoderata sollicitudo. Primo, ratione finis, ut si quis querat cibum præcipua intentione, quasi sit ille ultimus finis, ut faciant qui evangelizant, ut comedant; cum deberent comedere, ut evangelizent. Atque hoc reprehendit Dominus Matth. VI. cum ait: *Primum querite regnum Dei etc.* Et Joan. VI: *Operamini non cibum, qui perit, sed qui permanet in vitam æternam* (3); id est, primaria intentione querite cibum spiritualem, secundaria corporalem.

Secundo, ratione diffidentiae immoderata est sollicitudo, ut cum quis adeo sollicitus est de rebus temporalibus, ut vix possit credere sibi Deum adfuturum in illis acquirendis, etiamsi adhibeat ipse quoque suum laborem. Et hoc reprehendit Dominus cum ait Matth. VI: *Nolite solliciti esse etc.* vult enim persuadere fidelibus confidentiam in Deum; Et sane persuadet efficacissimis argumentis; Nam si Deus, inquit, pascit aves, et vestit lilia, quæ eum non norunt, imo etiam providet Gentilibus, qui eum blasphemant, quomodo vobis cultoribus suis poterit credere? Et si vobis corpus et animam donavit, quæ majora sunt; quomodo credibile est non daturum cibum et vestes quæ sunt minora?

Tertio, immoderata est sollicitudo ratione temporis, ut cum quis hodie sollicitus est pro ea re, pro qua satis tempestive eras incipere sollicitus esse, et hoc reprehendit Dominus cum ait ibidem: *Nolite solliciti esse de crastino. Sufficit diei malitia sua.* Ubi

(1) Matth. VI, 31; Joan. VI, 37. — (2) Act. XX, 34; Eph. IV, 28. I. Thessal. IV, 11. — (3) Matth. VI, 33; Jean VI, 27.

notandum, non reprehendi providentiam parandi necessaria pro tempore futuro, alioqui peccasset Joseph Genes. XLI. qui recondidit frumenta pro futura sterilitate: etiam Dominus ipse habebat loculos, ut emeret cibos, Joan. XIV. Itaque vocatur sollicitudo de crastino, et mala est illa, quæ non convenit præsentî tempori secundum rectam rationem.

CAPUT XLII.

Non teneri Monachos ad laborem manuum.

Secundus error tria offert præcipua fundamenta. Unum ex Apostolo, qui Ephes. IV. I. Thessal. IV. et II. Thessalon. III. præcipit Christianis, ut ex labore manuum victum querant; ex quibus locis tale argumentum duci potest: vel ista verba B. Pauli continent præceptum necessitatis, vel consilium perfectionis: si primum, ergo tenentur laborare etiam religiosi; si secundum, ergo tenentur saltem religiosi, illorum enim est viam perfectionis et consiliorum tenere.

Secundum fundamentum est ex Augustino, qui in lib. de opere Monachorum dicit, religiosos teneri ad hoc Apostoli præceptum implendum, nec excusari per occupationes spirituales. Sic enim ait cap. 17: « Quid, inquit, agant, qui operari corporaliter nolunt, cui rei vacent, scire desidero. Orationibus, inquit, et Psalmis, et lectioni, et verbo Dei. Sancta plane vita, et in Christi suavitate laudabilis: sed si ab his avocandi non sumus, nec manducandum est, nec ipsæ escæ quotidie præparande, ut possint apponi et assumi. Si autem ad ista vocare servus Dei certis intervallis temporis ipsius infirmitatis humanae necessitas cogit, cur non et Apostolicis præceptis observandis aliquas partes temporum deputamus? Citius enim exauditur una obedientis oratio, quam decem millia contemptoris. »

Tertium fundamentum est ex consuetudine omnium antiquarum religionum: Nam Epiphanius hæres. 80 Hieronym. epist. 4. ad Rusticum, Aug. lib. I. de moribus Eccles. cap. 31. Cassian. lib. II. cap. 3. et lib. III. cap. 2. de institutis cenobiorum, docent

omnia monasteria bene instituta, secundum Apostoli legem manibus laborare.

His non obstantibus, respondemus cum B. Thoma in opusculo XIX. et in 2. 2. quæst. CLXXXVII. art. 3. et B. Bonaventura in lib. de paupertate Christi, et in Apologia pauperum: ad victum labore manuum querendum non magis teneri Monachos, quam sæculares, et probatur primo, vel laborare manibus est præceptum, vel consilium. Si primum, omnes obligat, tam sæculares, quam religiosos. Præcepta enim dantur omnibus; omnibus enim dicitur: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*. Si secundum, ergo nemo tenetur laborare manibus, nisi qui sponte ad hujus consilii observationem se obligaverit; talis enim est natura omnium consiliorum: Ergo religiosi qui id consilium non receperunt, non tenentur manibus laborare. Non enim tenentur religiosi ad omnia consilia, sed solum ad illa, quæ sponte suscipiunt.

Secundo, si tenerentur religiosi laborare manibus magis quam sæculares, aut id esset ex præcepto naturali, aut ex positivo: neutrum autem dici potest: quod enim non ex positivo, patet, quia nullum tale existat: quod non ex naturali, probatur. Nam præceptum de laborando, ut est naturale, dupliciter obligat, uno modo absolute, alio modo in certo casu. Primo modo non obligat singulos, sed Rempublicam, ut patet, debent enim in ea alii esse opifices, alii agricolæ, alii medici, alii iudices etc. et ex hac parte non convenit religiosi laborare manibus, illi enim officium habent in Republica orandi, et psallendi, et similia faciendi. Secundo modo tenentur quidem singuli hoc præcepto, sed non minus sæculares, quam religiosi; nam omnes casus, in quibus obligantur singuli laborare manibus, non minus acciderent possunt sæcularibus, quam religiosis; ver. gr. unus, et præcipuus casus est, si quis nihil habeat unde vivat, nec possit licite habere, nisi operando. Alius casus est, si quis teneatur providere alteri de cibo, et non possit licite eum invenire nisi operando. Tertius est, si quis non possit otium fugere, vel tentationes carnales superare, nisi operando corporaliter. At omnes tam religiosi, quam sæculares tenentur providere, ne moriantur fame, et otium fugere, ac superare tentationes. Omnes igitur tenentur eodem modo laborare.

Tertio probatur ex illis ipsis argumentis,

quæ contra nos proferuntur. Nam in primis Apostolus, in illis locis non scribit Monachis, sed sæcularibus ut patet, et præcipue juxta opinionem adversariorum, qui docent nondum illo tempore cœpisse religiones. Deinde Apostolus in illis locis nunquam præcipit operari absolute, sed solum ad evitandum furtum, vel scandalum, vel otium: Nam Ephes. IV. ait: *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis*. Et I. Thessal. IV. posteaquam dixerat, ut operarentur, subjungit rationem: *Ut honeste ambuletis ad eos qui foris sunt, et nullius aliquid desideretis* (1). Ubi illud, *desideretis*, non significat concupiscatis, sed careatis. Sic enim est in Græco *ἡ ἀκαταστάτος ἔχρηται*, id est, et nullius indigentiam habeatis. Scandalizabantur enim infideles, cum videbant Christianos ex alienis bonis velle vivere. Et II. Thess. III. postquam dixerat: *Qui non laborat, non manducet*. Subdit: *Audivimus enim quosdam inter vos inquietos esse, nihil operantes, sed curiose agentes* (2). Qui ergo possunt furtum evitare et scandalum, et otium, alio modo quam corporaliter operando, eos Paulus non obligat corporaliter operari.

Jam vero B. Augustinus in illo lib. de opere Monachorum, solum obligat ad operandum manibus illos, qui antequam religiosi fierent, ex labore manuum vivebant, et nunc idem facere possunt, sine impedimento majoris boni, et tamen ex otio, et pigritia nolunt; Nam cap. 21. excipit religiosos, qui Ecclesiastica ministeria exercent, quales hoc tempore omnes mendicantes. Sic enim ait: « Si Evangelistæ, inquit, sunt, si ministri altaris, si dispensatores Sacramentorum, bene sibi istam non arrogant, sed plane vendicant potestatem, nimirum vivendi ex facultatibus populi. »

Dices, potestas petendi sumptus a populo, non est data nisi ordinariis pastoribus: alioqui possent religiosi accipere decimas, quod est falsum, et contra canones multos, ut ex Clementina prima de decimis perspicuum est.

Respondeo, quidquid de hoc sit, quod postea videbimus, satis nobis est, quod Augustinus hoc dicat, de cujus sententia disputamus. Et præterea sive religiosi prædicantes et Sacramenta ministrantes, possint, ex justitia sumptus petere, sive non possint, satis est quod licite possint petere saltem ex

charitate, et accipere corporalia; sicut ipsi ex charitate ministrant spiritualia, et populus accipit. Adde etiam, quod religiosi hujusmodi recte dici possunt operari manibus suis. Operari enim manibus est operari corporaliter, sive id fiat manibus, sive pedibus, sive lingua, sive alio modo: Appellatur autem opus corporale, opus manuum, quia manus est instrumentum præcipuum, quo operamur. Unde etiam aurigæ, et nautæ, et cursores et vigiles dicuntur operari manibus, quia corporaliter exercentur, licet non minus pedibus quam manibus in suo opere utantur. Qui ergo canunt in choro, publice concionantur, docent, confessiones audiunt, plane manibus laborare dici possunt.

Itaque soli contemplativi, qui sibiipsis vacant, manibus non laborant. Inter illos autem excipit Augustinus ab obligatione laborandi illos omnes, qui in seculo divites fuerunt, et bona sua pauperibus dederunt. Illis enim debet Ecclesia victum, et vestitum, quandoquidem omnia sua ipsi Ecclesie in ejus pauperibus dederunt. Sic enim ait de istis loquens cap. 25: « Si et ipsi, inquit, aliquid manibus operantur, ut pigris ex vita humiliori, et ab hac exercitatione venientibus auferant excusationem, multo misericordius agunt, quam cum omnia sua indigentibus dividerunt. Quod quidem si nolunt, quis audeat cogere? » Et c. 21, tales multos fuisse dicit in Hierusalem, qui quoniam omnia sua pauperibus dederant, quando tempore famis egebant, non sunt coacti operari manibus, sed eorum inopia cleemosynis Græcorum sustentata est Act. XI. Soli ergo remanent illi religiosi, qui in seculo vivebant ex officio, et in religione sibi solis vacant, non populo. Hos August. obligat ad laborandum.

Sed nec istos obligat absolute, sed solum quando, si operentur, non impedientur a majori bono, et si non operentur perniciose otiosi erunt. Nam si aliquis talis possit perpetuo orare, aut legere, et velit id facere? et inveniat qui eum in tali versantem gratis alat, cur non poterit id facere? Nam hoc modo vixit per triennium B. Benedictus, ut Gregorius testatur lib. I. dialog. c. 1 et tota vita sua B. Alexius, ut in ejus vita scribit Simeon Metaphrastes.

Unde Augustinus cap. 17. ejusdem libri, ubi dicit Monachos non debere excusari ab

(1) Eph. IV. 28; I. Thessal. IV. 11. — (2) II. Thessal. III. 10 et 11.

opere manuum per orationem, psalmodiam, lectionem, et verbum Dei, clarissime indicat se loqui non de oratione assidua, nec de continua, et publica psalmodia, lectione, conione, quæ totum hominem occupant, sed oratione, psalmodia, lectione, et exhortatione privata, et rara, quæ multum otii relinquunt. Et c. 21. dicit se reprehendere illos Monachos, qui ex conditione servili ad monasterium veniunt, ut vitam inopem, et laboriosam fugiant, et vacui pascantur ac vestiantur, et insuper honorentur, ab iis, a quibus contemni conerique consueverant. De quibus etiam dicit cap. 25: « Nullo modo decet, ut in ea vita, ubi fiunt senatores laboriosi, ibi fiant officiosi otiosi, et quo veniunt relictiis deliciis suis, qui fuerant prædiorum Domini, ibi sint rustici delicati. » Et cap. 28. ait: « Ostendite, inquit, hominibus non vos in otio facilem victum, sed per angustam et arctam portam regnum Dei quaerere. »

Ad argumentum tertium de consuetudine antiquorum monasteriorum dico, Monachos illos fuisse obligatos operari manibus ex propriis regulis suis. Cur autem ejusmodi regulam constituerint, causa est duplex. Una, quia non poterant aliter sustentari, nam nec habebant prædia, et possessiones sibi relictas, ut nunc habent multi Monachi, et elemosynas a populo petere, nec audebant, cum populo non servirent, nec nullo modo id sufficisset: Nam uno in loco, sub uno Abbate debebant terna ut minimum hominum millia, ut Augustinus refert lib. I. de moribus Ecclesie cap. 31.

Altera ratio est, quia illi Monachi cum non essent Clerici, sed Laici omnes, excepto Abbate, non erant satis occupati, et ideo ad fugiendum otium necessarium erat illis laborare. Hieronymus in epistol. ad Rusticum: « Egyptiorum monasteria hunc morem tenent, ut nullum absque operis labore suscipiant, non tam propter victus necessitatem, quam propter animæ salutem, ne vegetur perniciosis cogitationibus mens etc. » Nec tamen absolute est verum omnes antiquos religiosos manibus laborasse. Sic enim scribit de monasterio S. Martini Sulpitius in vita S. Martini cap. 7: « Nemo ibi quidquam proprium habebat; omnia in medio conferebantur. Non emere, aut vendere, ut plerisque Monachis moris est, quidquam licebat. Ars ibi, exceptis scriptoribus, nulla habebatur. Cui tamen operi minor ætas deputa-

batur: majores orationi vacabant. » Hæc ille. Ubi vides solos juniores laborasse manibus, eosque non ad victum quaerendum (nam nihil eis vendere licebat, sed vivebant ex bonis, quæ attulerant) sed ad otium fugiendum. Sed nec primi Monachi sub Apostolis in Hierusalem, aut in Ægypto operabantur manibus, ut patet Actor III. et IV. et ex lib. Philonis de vita contemplativa.

CAPUT XLIII.

Licetum esse Monachis vivere ex bonis patrimonialibus in communi.

De secundo modo vivendi nulla potest esse dubitatio; nam in primis talis fuit vita primorum religiosorum sub Apostolis cap. IV. Act. unusquisque enim adferbat prætia suarum rerum Apostolis, et inde dividebatur cuique sicut cuique opus erat. Deinde talis etiam fuit usus antiquorum monasteriorum, ut reciperent, si quid in commune dare volebant, qui Monachi fiebant, ut patet ex Augustino, in epistol. 109. ad Sanctimonialibus, ubi sic ait: « Quæ aliquid habebant in sæculo, quando ingressæ sunt monasterium, libenter velint illud esse commune. » Item serm. 2. de communi vita Clericorum: « Vivunt, inquit, nobiscum in societate communi, et nemo eos distinguit ab eis, qui aliquid attulerunt. » Et lib. de opere monachorum cap. 25. ideo dicit, divites non teneri ad opus manuum, quia monasterio sua bona contulerunt.

B. Benedictus, ut in vita S. Placidii legitur: « Bona quæ fuerant Monachorum suorum, non sinebat alio derivari, quam ad sua monasteria, ut inde mullos Dei servos alere posset. » B. Bernardus epistol. I. ad Robertum: « Ostenditur, inquit, terra, quæ cum illo, et pro illo dicitur data fuisse. »

Denique hinc nata sunt illæ leges Justiniani, in Authenticis coll. I. Const. 5. §. Ilud quoque, et coll. 9. const. 15. §. Si qua mulier. In quibus statuitur, bona eorum, qui Monachi fiunt, eo ipso ad monasteria, quæ illi ingrediuntur, pertinere. Quamquam hoc tempore multæ religiones huic privilegio renuntiarent.

CAPUT XLIV.

Licetum esse Monachis vivere ex rebus sponte oblatiis et donatis.

De Tertio modo nulla questio esse deberet, nam B. Augustinus in Psalm. CIII. conc. 3. explicans illud: *Cedri, quas plantavit, illic passeret nidificabant* (1), dicit cedros esse homines potentes, et divites; passeret autem esse religiosos pauperes: nidificare vero passeret in cedris, significare, quod religiosorum monasteria a divitibus hujus sæculi eriguntur, et sustentantur: « Cedri Libani, inquit, nobiles et divites, excelsi hujus sæculi, quando cum timore audiunt: Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, attendunt res suas, villas suas, et omnes superfluas copias, quibus videntur excelsi, et præbent illas servis Dei, dant hortos, ædificant Ecclesias, monasteria, colligunt passeret, ut in cedris Libani nidificent. » Hieronymus in epistol. 27. ad Eustochium de obitu Paulæ, laudat sanctam Paulam, quod ex rebus suis quatuor monasteria ædificasset, et sustentasset, unum Monachorum, et tria sacrarum virginum. Gregorius Papa, ut lib. I. cap. 5 et 6. vitæ ejus scribit Joan. Diaconus ex patrimonio suo septem monasteria erexit, et singulis prædia, et possessiones attribuit, sex in Sicilia, unum Romæ. Similia exempla Caroli Magni, Caroli IV. Henrici II. et aliorum optimorum Principum, plurima adferri possent.

CAPUT XLV.

Licetum esse Monachis ex mendicatione vivere.

De quarto præcipua est difficultas. Oppugnaverunt enim acerrime ordines mendicantium. Primo, Gulielmus de sancto Amore apud Antoninum part. IV. tit. XI. cap. 7. §. 5. summæ Theologicæ. Secundo, Desiderius

Longobardus apud Beatum Thomam in opusculo 19. Tertio, Gyraldus de Abbatibus villa apud Bonavent. initio Apologia pauperum, Quarto, Joannes Wiclef apud Waldensem lib. IV. art. 2. doctrinalis fidei. Quinto, Richardus Episcopus Armacanus serm. 4. Ultimo, Lutherus artic. ult. et Brentius in Confess. Wirtemberg. cap. de votis monasticis, qui omnes docent, esse extra statum salutis eos, qui redigunt seipsum sponte ad mendicantem, tum quod exponunt se evidenti periculo moriendi fame, tum quod non liceat eis, nisi forte ægrotent, elemosynas petere, quæ debentur solum iis, qui seipsum juvare nequeunt, tum denique quod lex divina et humana reprehendat, et prohibeat voluntariam mendicantem.

At nihilominus vitam religiosorum mendicantium tamquam sanctam, et perfectam approbarunt multi summi Pontifices; ut Innocentius III. teste Bonavent. Honorius III. Gregorius IX. Innocentius IV. Alexander IV. et Nicolaus IV. ut refert Joannes XXII. in Extravaganti Quia quorundam, de verborum significatione, necnon Concilium Lugdunense generale, ut refert Nicolaus IV. c. Exiit, de verborum significatione in VI. et Constantiense, sessione VIII.

Recte autem fuisse hanc vitam approbatam, ostendimus sequentibus rationibus. Primo, exemplo Domini, nam Dominus non habuit possessiones, neque proprias, neque communes, ut patet ex illo Luc. IX: *Vulpes foveas habent, et volucres celi nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput suum reclinat.* Et quod non operaretur manibus, sed ex elemosynis fidelium viveret, patet ex illo Lucæ VIII: *Mulieres atque ministrabant ei de facultatibus suis* (2). Item ex tota ejus vita, siquidem natus est in domo aliena, vixit in domibus et ex rebus alienis; nunc enim prandebat apud Martham, nunc apud Simonem leprosum, nunc apud Zachæam, nunc in domo Petri, nunc in domo Matthæi; equitavit in jumento alieno; fecit ultimam cenam in domo aliena; sepultus est in sepulchro alieno. Unde Psalm. XXXIX dicit: *Ergo autem mendicus sum et pauper*. Et Psalm. GVIII: *Quia persecutus est hominem inopem et mendicantem* (3). Quibus in locis est vox אֲבִיבִי quæ habetur etiam Deuteronom. XV. ubi dicitur: *Non erit in te mendicus* (4). Quem

(1) Psal. CIII. 16 et 17. — (2) Luc. IX. 58; VIII. 3. — (3) Psal. XXXIX. 18; CVIII. 17. — (4) Deut. XV. 4.